

Herman Schück, *Ture Jönsson (Tre rosor): Den siste medeltida stormannen*, Runica et Mediævalia. Opuscula (Stockholm: Sällskapet Runica et Mediævalia; Centrum för medeltidsstudier, Stockholms universitet 2013). 98 s.

Ett av Herman Schücks sista verk är biografien över Ture Jönsson (*Tre rosor*), denne store, västgötske frälseman vars eftermäle för alltid färgats av de ned-sättande omdömen som Gustav Vasas krönikör Peder Svart formulerade. Boken är emellertid på intet sätt ett försök av Schück att skriva en panegyrik över Ture Jönsson, att lyfta bort förlorar- och vindflöjelstämpeln han fått av flera historiker, snarare vill Schück nyansera den värld i vilken Ture Jönsson levde och verkade. I *Ture Jönsson (Tre rosor)* ägnar sig Schück åt de politiska skeendena under denna tid och diskuterar Ture Jönsson och hans agerande utifrån de konflikter som utgjorde den politiska arenan i denna Kalmarunionens skymningstid.

Boken inleds med en redogörelse för ätten Tre rosors ursprung och genealogi. Författaren betonar att det rör sig om en släkt med förbindelser till de allra högsta i samhället och med äktenskapsförbindelser över riksgränser. Empiriskt är detta kapitel ett gediget arbete där Ture Jönsson och hans släkts bakgrund synliggörs och som går att sammanfatta med att *Tre rosor* framstår som en betydande maktfaktor i gränslandet Östnorge–Västverige. Orsaker till släktens val av allianser förklaras primärt genom det ökande av jordinnehav som äktenskapen medförde, och i det ligger åtminstone en del-förklaring till de strategiska valen. Det oaktat var emellertid också ämbeten med deras kontrollfunktion viktiga maktfaktorer i det senmedeltida samhället, och här kunde en djupare analys av jordäggande och ämbetsinnehav ha belyst viktiga omständigheter kring regionalt maktutövande. Tillsammans med en analys av frälsekultur och mentaliteter hade detta kunnat skänka ljus över varför släkten *Tre rosor* valde att alliera sig med just dessa släkter.

Huvuddelen av boken är sedan upplagd i kronologisk följd. Inledningsvis diskuterar Schück Ture Jönssons inträde på den politiska arenan genom dennes positionering mot Sten Sture d.ä. och Tures lojalitetsband med kung Hans. Från en relativt okänd bakgrund kom Ture snabbt att få en betydande roll, både politiskt och militärt. Tack vare banden till kungen erhöll Ture Jönsson belöningar, bland annat lagmannaskapet över Västergötland. Detta demonstrerar med all tydlighet vikten av nätverk i det medeltida samhället. Schück kopplar också dessa händelser till den rådande politiska kulturen genom utlägg om riddarslag samt lagmannaämbetets ställning. I kapitlet diskuteras också en av de omständigheter som format Ture Jönssons eftermäle, nämligen hans avsägande av lojalitet gentemot kung Hans. Schück målar upp en bild av en frälseman lojal mot sin herre då Ture Jönsson fullföljde sina plikter och åtaganden trots att det kostade honom riksrådsplats såväl som lagmannaämbetet. När sedan omständigheterna var sådana att kung Hans förlorat kontrollen över Sverige avsåde slutligen Ture sin lojalitet. Schück betonar att detta inte berodde på personlig vinst eller karaktärsbrist utan var helt i enlighet med tidens seder och traditioner. Detta är en viktig poäng. Schück menar att forskare tidigare har tenderat att göra anakronistiska antaganden.

I de nästföljande kapitlen kommer vi närmare Ture Jönsson som person tack vare ett väsentligt bättre källäge. I dessa kapitel diskuterar Schück primärt de politiska skeendena och den politiska kulturen. Han visar på vikten av den personliga relationen till riksföreståndaren/kungen vilket är en tydlig koppling till dåtidens mentaliteter. Här visar också Schück på vikten av ämbeten, som i praktiken under stora delar av medeltiden dels förmedlades av frälsepatroner, dels gick i arv inom släkter. Här möter vi Ture Jönsson som en stark politisk aktör som systematiskt byggde upp en regional maktställning. Schück är detaljerad och faktaorienterad, med mycket god kännedom om medeltida förhållanden samt om forskningsläget. Han målar skickligt upp en bild av de politiska och militära skeendena kring sekelskiftet 1500. Schück ansluter sig till Gottfrid Carlsson och anser att Ture Jönssons handlande var konsekvent och helt i enlighet med dåtidens politiska spelregler. Ture Jönsson var enligt Schück en tydlig representant för den högre aristokratin i Kalmarunionstiden.

I ett av de mest intressanta avsnitten lyfter Schück fram Tures religiositet och hans pilgrimsresa till Santiago de Compostela, liksom hans donationer och strävan efter att bygga ett barmhärtighetshus för fattiga och lidande. Religionens roll för frälsets agerande under medeltiden är betydande och det är svårt att överskatta vikten av att ha det i åtanke vid analyser av viktiga skeenden. Schück ser även Tures relation till Hans Brask i detta ljus. Tron och fromheten var således viktiga delar av hans liv och Schück ser dessa som starka drivkrafter i Tures agerande.

I de sista kapitlen går Schück djupare in på de sista åren av Ture Jönssons liv, tillika några av de mest dramatiska. Schück använder Peder Svart och forskningens syn på dennes skildring av Ture Jönssons roll som utgångspunkt för en analys av Tures roll. Schück redogör för och diskuterar skickligt de olika synerna forskningen har gett på upproret och Tures roll. Frågan som ställs är varför Ture Jönsson, som hela sitt liv spelat skickligt på den politiska arenan och bytt lojaliteter under svåra omständigheter, nu plötsligt satte allt på spel? Schücks svar är att det nya i situationen är religionens roll; Ture såg främst upproret som en kamp om tro.

Biografen avrundas med ett kapitel i vilket Schück analyserar värden och mentaliteter. Här framhåller Schück det regionala samhällets roll för dåtidens frälse. Denna regionalitet är viktig att understryka, men den stora poängen är tonvikten Schück lägger på religiositeten och fromheten som drivande krafter hos Ture Jönsson. Medeltidsforskningen tenderar ofta att betona de politiska strategierna hos maktaktörer, här lyfts andra drivkrafter fram som minst lika viktiga. Ture Jönssons aversion mot den nya läran och hans försvar av vad han verkar ha uppfattat som den enda, sanna kristna läran lyser starkt i Schücks bok.

Herman Schücks biografi är ett gediget, empiriskt verk som belyser viktiga frågor såsom frälsekultur, religiösa mentaliteter och politiska spelregler i ett förnationellt samhälle genom en individs livsöde.

Malmö högskola

THOMAS SMÅBERG

Jan Svanberg, *Medeltida byggmästare i Norden* (Stockholm: Bokförlaget Signum 2013). 166 s.

I sin bok *Medeltida byggmästare i Norden* beskriver Jan Svanberg okända byggmästares verk, livs- och arbetsvillkor under medeltiden. Den detaljerade och samtidigt övergripande berättelsen om dessa arbetare spänner sig över den nordiska medeltiden och baseras på olika skriftliga och arkeologiska källor. Medan de förstnämnda källorna återfinns samlade i bokens urkundssektion, påträffas de sistnämnda i verkets alla kapitel, samtidigt som de används både som ett komplement till de enskilda byggmästarnas historia och som främsta undersökningsobjekt. De noggranna analyserna och beskrivningarna av byggnadernas struktur, material och utsmyckningar berikas av ett mycket omfattande antal bilder, som porträtterar mästarnas verk både i sin helhet och i detalj. Den medeltida byggkonstens påtagliga efterlämningar och deras upphovsmän analyseras tematiskt i bokens kapitel.